Mierenwerkgroepexcursie in zuidwestelijk Noord-Brabant op 7 september 2013

André J. van Loon

Op 7 september 2013 stond een tweede excursie dit jaar van de Mierenwerkgroep op het programma, en wel naar het zuidwesten van Noord-Brabant. Er werden twee terreinen bezocht: De Lokker bij de Pannenhoef, ten zuidoosten van Sprundel, en de Rucphense Heide. Het was die dag goed mierenweer, bewolkt maar met een goede temperatuur en slechts heel af en toe een paar spetters. Deelnemers waren dit keer Daphne Flierman, Karine Gigengack, André van Loon, Jinze Noordijk, Jap Smits en Remco Versluijs. We begonnen bij De Lokker (kilometerhokken 101-392 en 102-392). Dit gebiedje rond het gelijknamige ven is onderdeel van de Pannenhoef, een jong heidegebied dat in 1970 werd omgevormd uit akkers en saai dennenbos, dat zelf weer was ontstaan na veenontginning (zie www.brabantslandschap.nl/ontdek-de-natuur/natuurgebieden/breda-en-omgeving/pannenhoef. Het grappige verhaal hoe dit ven ooit werd ontwaterd is ook te lezen op deze website...) De Lokker bestaat nu voor een groot deel uit een laag, plat en vrij nat deel (met weinig mieren) maar de randen hebben wat meer reliëf, worden flink begraasd en herbergen een behoorlijk aantal mierensoorten.

Figuur 1 Een klein 'nestkoepeltje' van de glanzende houtmier *Lasius fuliginosus* onder een dennenstam, nabij De Lokker (foto Jinze Noordijk)

De tweede bestemming van deze dag was de Rucphense Heide (kilometerhokken 96-392 en 97-392), een oud heiderestant met overwegend vrij oude heide, arm aan structuur en met een dekkende moslaag onder de struiken. Meer informatie over dit terrein is te vinden op www.natuurmonumenten.nl/rucphense-bossen. Eigenlijk waren hier alleen langs de paden mieren te vinden.

De Lokker

In De Lokker vonden we 17 mierensoorten (tabel 1). Bij een boom met foeragerende werksters van de glanzende houtmier *Lasius fuliginosus* vonden we ook diverse exemplaren van *Stomaphis quercus*, een schorsluis die op boomstammen in spleten in de schors leeft en met een enorm lange zuigsnuit aan zijn kostje komt. Het overvloed aan vocht wordt uitgescheiden als honingdauw en de schorsluizen krijgen daardoor natuurlijk de volle aandacht van de houtmieren. We vonden van *Lasius fuliginosus* in een klein stukje dennenbos naast De Lokker ook een klein 'nestkoepeltje' van dennennaalden, gebouwd onder een overhellende dennenstam (figuur 1). Dit is toch een niet alledaagse bouwwijze voor deze soort. Aan de noordkant van het terrein, tegen een oude houtwal aan, was wat meer reliëf en hier bevonden zich enkele nesten van de behaarde rode bosmier *Formica rufa*. Met enig geduld zagen we bovendien op een paar van deze nesten ook werksters van de glanzende gastmier *Formicoxenus nitidulus* lopen (figuur 2). In de wegberm vlak bij de parkeerplaats werd een nestje van *Myrmica rugulosa* gevonden.

Figuur 2 André van Loon en Karine Gigengack zien de glanzende gastmier *Formicoxenus nitidulus* op een koepel van de behaarde bosmier *Formica rufa* in De Lokker (foto Jinze Noordijk)

Tabel 1 Gevonden mierensoorten in De Lokker en de Rucphense Heide op 7 september 2013

Soort	De Lokker	Rucphense Heide
Formica fusca	+	+
Formica pratensis		+
Formica rufa	+	
Formica rufubarbis		+
Formica sanguinea	+	+
Formicoxenus nitidulus	+	
Lasius fuliginosus	+	
Lasius niger	+	+
Lasius platythorax	+	
Lasius umbratus		+
Leptothorax acervorum	+	
Myrmica lonae	+	
Myrmica rubra	+	+
Myrmica ruginodis	+	+
Myrmica rugulosa	+	
Myrmica sabuleti	+	
Myrmica scabrinodis	+	
Myrmica schencki	+	+
Temnothorax nylanderi	+	+
Tetramorium caespitum	+	+
Totaal aantal soorten	**17**	**11**

Rucphense Heide

In de middag verplaatsten we ons naar de Rucphense Heide, ca. 5 km verder naar het westen. Vanaf de parkeerplaats aan de oostkant was het nog een kilometertje lopen door de Rucphense Bossen naar de Rucphense Heide. Langs het pad vonden we in een dode den een nest van de hoornaar *Vespa crabro*. Dat bood de fotografen onder ons heel aardige mogelijkheden. Gelukkig ondergingen de wespen de aandacht rustig maar ze waren wel alert en toen het aantal exemplaren dat rondvloog en kwam inspecteren toenam zijn we maar doorgelopen...

Van de Rucphense Heide bezochten we het oostelijke deel. Iets verder westelijk bevindt zich nog een klein stuifzand maar dat kon door tijdgebrek helaas niet meer worden bekeken. Er werden 11 soorten gevonden (tabel 1). Hoogtepuntjes hier waren enkele fraaie nestuitgangetjes van de kokermier *Myrmica schencki* (figuur 3-4) en een flinke serie kleine nesten langs het pad van de zwartrugbosmier *Formica pratensis*.

Tot slot

Van de bezochte gebieden waren nog nauwelijks mierengegevens bekend. Ze bleken gelukkig erg interessant, met in totaal 20 soorten die in een beperkte hoeveelheid tijd konden worden vastgesteld. De Lokker is nu de meest westelijke vindplaats in Noord-Brabant van *Formicoxenus nitidulus* en de meest westelijke vindplaats in Nederland van *Myrmica lonae*.

André J, van Loon, EIS-Nederland, Postbus 9517, 2300 RA Leiden, andre.vanloon@naturalis.nl

Figuur 3 Daphne Flierman, Karine Gigengack, Remco Versluijs, Jap Smits en André van Loon bij nestjes van de kokermier *Myrmica schencki* op de Rucphense Heide (foto Jinze Noordijk)

Figuur 4 Een werkster van de kokermier *Myrmica schencki* op een nestkokertje, Rucphense Heide (foto Jap Smits)

Boekbesprekingen

P. Wegnez, D. Ignace, V. Fichefet, M. Hardy, T. Plume & M. Timmerman 2012. Fourmis de Wallonie (2003-2011). Publication du Département de l'Étude du Milieu Naturel et Agricole (SPW-DGARNE). Série Fauna – Flore – Habitats no. 8, Gembloux. 272 pp. ISBN 3637880458. € 20,00. Het boek is te bestellen door een e-mail te sturen naar: joelle.burton@spw.wallonie.be

In het vorige nummer van Forum Formicidarum (FF 14 (2): 16-18, 2013) werd de nieuwe atlas van de Belgische – dus zowel de Waalse als de Vlaamse – mierensoorten al besproken (Dekoninck et al. 2012). In hetzelfde jaar verscheen ook een boek over het voorkomen van mieren in Wallonië. Dubbelop? Nee, zeker